

EN PROCÉS. DILEMES DE LA CREACIÓ COMUNITÀRIA

Marta Ricart i Masip

Introducció

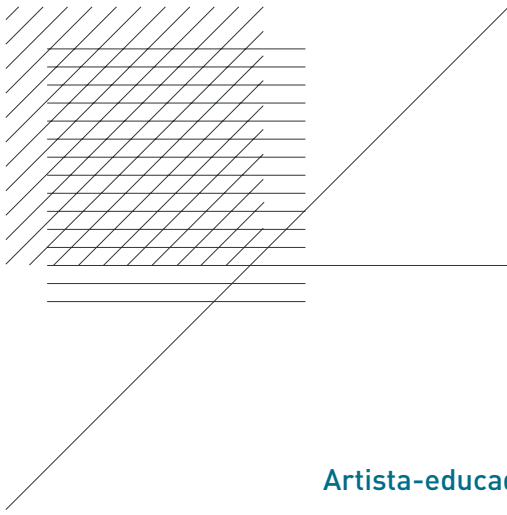
Dies enrere, després de sentir Franco Farinelli a l'exposició "Cartografies contemporànies" al CaixaForum de Barcelona, em trobava cercant una publicació a la biblioteca d'art de la UAB. Mentre caminava entre les estanteries de la biblioteca, vaig reviure les paraules de Farinelli en context; fins on arriba la organització i estructuració de la nostra quotidianitat hereva de la modernitat? Com continuem representant, interpretant i actuant segons uns paràmetres construïts al segle XIX?

La biblioteca d'art (usant el sistema de Classificació Decimal Universal) presenta les publicacions en diferents apartats: teoria de l'art, restauració, estils artístics, tècniques artístiques diverses, estètica de l'art, etc. Una classificació adoptada a europa i creada a finals del segle XIX per dos juristes belgues amb la intenció d'organitzar i estructurar el coneixement en un sistema de classificació "artificial". Aquest sistema, recorda molt bé el model de la quadrícula o el mapa que comenta Farinelli a l'exposició i que es construeix des de la comprensió d'un subjecte immòbil¹. Davant aquest sistema de classificació, em vaig preguntar en quin apartat entrarien les propostes que alguns artistes realitzem i que com comenta Lacy (referència: 23) es basen "en les relacions entre les persones i en la creativitat social enlloc de l'autoexpressió i es caracteritzen per la cooperació"². Tot seguit, consultant al catàleg la publicació que l'any 2009 vaig escriure conjuntament amb Enric Saurí sobre els processos creatius comunitaris, me'n vaig adonar d'aquesta ambigüetat i de la dificultat de tenir present les construccions interdisciplinars en determinats sistemes de classificació. La publicació, formava part de l'apartat de psicologia en una biblioteca mentre que en una altra era a ciències socials; d'aquesta manera no tenia un espai fix sinó que tenia un lloc depenent del context on s'ubicava.

Com una metàfora del dia a dia de moltes persones, la biblioteca i la seva classificació, representen el model, l'estructura amb la que diàriament ens enfrontem alguns/es artistes que treballem en diversos espais socials en els que compartim el nostre treball amb col·lectius, contextos i grups d'edat diferenciats. A les escoles, els casals d'avis, els centres cívics, etc. ens anem movent entre estanteries per a que passin coses; entre compartiments i espais que tenen unes dinàmiques i unes normatives pròpies que sovint es veuen posades en dubte per les dinàmiques que generen determinats processos de creació col·laboratius on els artistes actuen de mediadors, de traductors, de possibilitadors de noves interpretacions i formes de coneixement.

¹ Actualment ens trobem amb la construcció de la web semàntica que permet fer una cerca no a través de conceptes i paraules, sinó de les seves relacions a través d'ontologies. Tenint més a veure amb la creació de mapes conceptuals que no parteixen d'un coneixement únic i lineal sinó d'interpretacions i connexions diverses que donen sentit.

² Billing, J; Lind, M; Nilsson, L. (Eds) (2007). *Taking the matter into common hands. On contemporary Art and Collaborative Practices*. Black Dog Publishing, London.

Artista-educador-creador?

Durant dotze anys, he estat realitzant processos de creació amb diferents col·lectius, grups socials, contextos etc. Sense poder situar ben bé si jo era artista o educadora, he viscut en l'ambigüetat d'un rol. Durant aquest temps d'experiències i experiments, he anat vivint i reflexionant sobre la dimensió compartida del procés artístic en el que he tingut dificultats per exposar qui era jo i quina era la meua pràctica artística. Em trobava amb el que planteja Gablik: "...desafiar el paradigma centrado en la visión socavando la presumida distancia espectral de la audiencia, o potenciando al Otro y alertándolo acerca de su propia creatividad, es arriesgarse a la queja de que uno no está produciendo arte sino trabajo social" (a Gablik. 2012 [1995]³).

A aquesta dificultat, s'hi sumen els imaginaris que entren en joc en la posada en pràctica de processos creatius amb diferents persones i col·lectius. Els imaginaris sobre l'artista i l'art, juguen un paper molt important en el desenvolupament de processos creatius col·laboratius; sovint medien en la primera implicació a determinats projectes o propostes⁴.

Art col·laboratiu? Creació comunitària?

Situant el procés de creació des del moviment i prenent anar més enllà de les caixetes i les classificacions al voltant de l'art i la creació artística, queda pendent una reflexió més aprofundida sobre el que anomenem la creació col·laborativa⁵. Sovint situada en una frontissa, en un espai intermig entre la creació artística, l'educació, l'educació social o la sociologia (i que com comentava anteriorment en referència a la publicació), s'interpreta, es viu i es crea en relació al context on s'ubica⁶.

Alguns dels interrogants que sorgeixen en la creació de processos són: Quan parlem de processos artístics col·laboratius estem parlant necessàriament de processos educatius? Podem considerar un procés creatiu col·laboratiu com una obra d'art? Quin rol té l'artista en aquest tipus de processos? Com influeixen els contextos, els espais i les institucions des de les que es realitzen aquest tipus de projectes, en la implicació i continuïtat de la proposta?

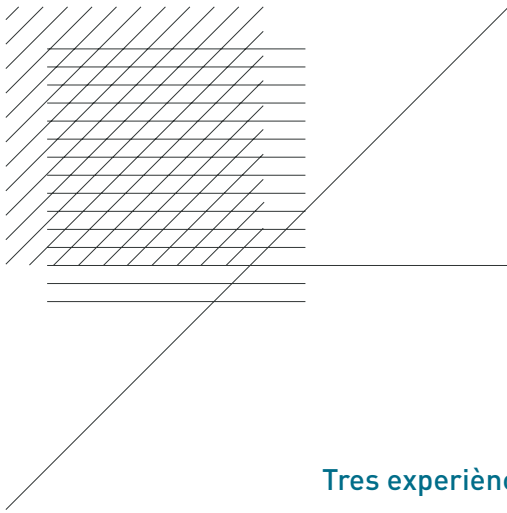
Sovint les diferents reflexions que emanen d'aquest tipus de pràctiques, demanen un canvi en la comprensió de l'art que passi de l'èmfasi en el producte a considerar la creació de processos, de tenir la visió com a paradigma central de la creació a la vivència la relació i la comunicació entre altres. Aquest canvi en la manera de comprendre, demana nous espais, noves relacions i experiències que porten a reinventar noves maneres de fer que parteixin de les xarxes, les relacions i la horitzontalitat.

³ Gablik, S. (2012). Estética conectiva: Arte después del individualismo. (Article original en anglès del 1995 a la publicació: Lacy, S.(1995). Mapping the terrain. New genre public art. Bay Press. Seattle and Washington) traduït a: <http://es-es.facebook.com/note.php?note-id=323575851028893> (darrera consulta setembre 2012)

⁴ És important remarcar que en algunes experiències el fet que em presentés com artista o com a educadora determinaven la implicació i comprensió inicial dels participants als projectes.

⁵ Tenint present la complexitat del concepte i la diversitat de maneres de portar-ho a la pràctica.

⁶ Aquest aspecte es remarcava a la recerca que vam desenvolupar l'any 2005 amb Enric Saurí i que es publicà sota el títol: Ricart, M; Saurí, E. (2009). *Processos creatius Transformadors. Els projectes artístics d'intervenció comunitària protagonitzats per joves a Catalunya*. Ed. El Serral. A la recerca vam comprendre com depenent del context on es desenvolupaven les pràctiques prenen una dimensió basada en el procés o en el producte que en derivava. D'aquesta manera vam comprendre la problemàtica que sovint es generava entre artistes i educadors a l'interpretar i considerar les seves pràctiques des d'enfocs diferents. Aspectes com l'autoria, la creació d'un producte, l'exposició, es posen en dubte en la realització de processos artístics col·laboratius.

Tres experiències per continuar aprenent

Per il·lustrar les diferents reflexions i dubtes sobre els processos de creació col·laboratius que he apuntat, he escollit tres experiències. Els dos projectes que exposo inicialment, s'inicien en diàleg amb institucions. L'administració és el contacte i l'espai per iniciar el procés. Els espais, els contextos són institucionals i generen la reflexió sobre com arribar a les persones. En l'últim cas que presento, a diferència dels anteriors, s'assaja un nou model al marge de la dinàmica de la institució i les subvencions que parteix de la creació amb un grup de veïns i veïnes d'una població rural.

a. Reporters i reporteres de Solsona⁷

El projecte Reporters i Reporteres de Solsona és un projecte de creació que vaig iniciar l'any 2005 arrel d'una demanda de la Regidoria de Serveis Socials de l'Ajuntament de Solsona per crear un espai de creació contemporània adreçat a jubilats i jubilades de la comarca del Solsonès. El projecte, es proposa com una recerca-creació sobre metodologies d'acció i creació amb persones grans d'una zona rural. A través de la imatge hem creat reflexions, exposicions i accions al voltant de la mirada, el reconeixement i la identitat.

Actualment coincidint amb els 8 anys, el grup de reporters i reporteres ha fet un gir important que planteja la importància de crear processos a llarg termini amb una continuïtat: els participants al projecte, han decidit fer de formadors i dinamitzadors per portar més enllà els seus aprenentatges.

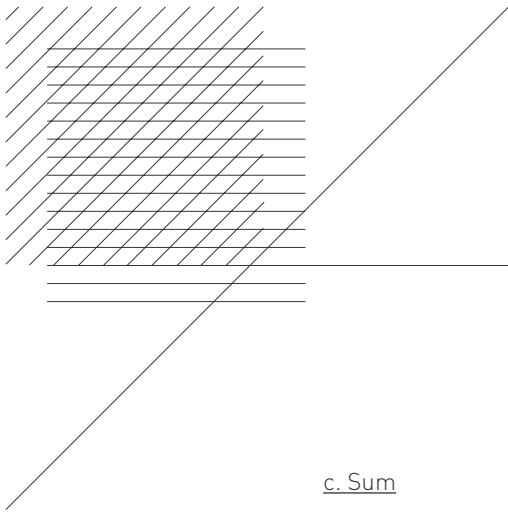
b. Escòpics. Processos creatius per a la imaginació social⁸

El projecte Escòpics és un projecte de creació realitzat entre el 2011 i el 2012 a Calaf en col·laboració amb el Pla de Desenvolupament Comunitari de Calaf (coordinat per l'Associació l'Arada). Escòpics es proposa com un projecte de dinamització dels veïns i veïnes del municipi a través de l'audiovisual per generar interpretacions diverses sobre el seu entorn quotidià. El projecte va contar amb la participació d'un grup intergeneracional de veïns i veïnes que durant un any es van sumergir en diversos processos creatius a través de la fotografia i el vídeo. En total, els veïns van crear dues exposicions fotogràfiques, tres curtmetratges i dos documentals que presentaven diferents mirades a la població i que passaven de la realitat a la ficció. Tot i que la proposta va tenir una acollida important al municipi, es va haver d'aturar per manca de finançament. Els participants van fer tot el possible per continuar un projecte que segons vèiem era important i revertia a la població, ja que possibilitava comprendre l'entorn quotidià de maneres diverses que partien del reconeixement i que en última instància es basaven en una responsabilitat social i política.

⁷ Més informació a: http://www20.gencat.cat/docs/dasc/01Departament/08Publicacions/Coleccions/Quaderns%20accio%20social%20ciutadania/num_10/quaderns10perweb.pdf

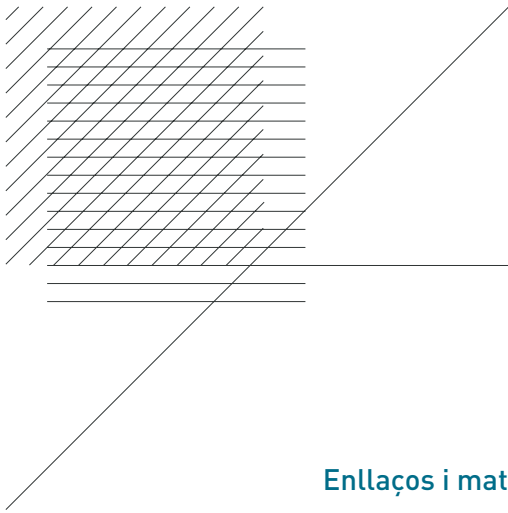
⁸ Més informació a: www.escopics.blogspot.com

c. Sum

Per últim, la proposta Sum a diferència de les anteriors es planteja a l'inrevés. La proposta, que ha estat posada en funcionament aquest setembre, construeix processos creatius col.laboratius ja no des de la implicació (com fins ara havia estat cercant) sinó des del contagi. Sum, es proposa com un laboratori d'experimentació que inverteix el procés fins ara desenvolupat per partir de la presència, del lloc i de la lentitud com aspectes claus en la creació de processos creatius col.laboratius. Sum es planteja com una investigació sobre la cerca de nous mecanismes de participació, implicació i col.laboració que utilitza com a eix un espai i la relació que hi estableixen els veïns i veïnes d'un municipi. Concretamnt un espai abandonat que havia estat una escola fins fa uns anys i que es troba situat en una zona rural del Solsonès. Comprendre com a través de diverses accions i metodologies l'espai passa a ser apropiat i reinterpretat pels seus veïns. Ara com ara un repte.

Enllaços i material complementari

Billing, J; Lind, M; Nilsson, L. (Eds) (2007). Taking the matter into common hands. On contemporary Art and Collaborative Practices. Black Dog Publishing. London.

Gablik, S. (2012). Estética conectiva: Arte después del individualismo. (Article original en anglès del 1995 a la publicació: Lacy, S.(1995). Mapping the terrain. New genre public art. Bay Press. Seattle and Washington) traduït a: <http://es-es.facebook.com/note.php?note-id=323575851028893> (darrera consulta setembre 2012)

Miessen, M; Basar, S. (Ed.) (2009). ¿Alguien dijo participar?. Dpr-Barcelona. Barcelona.

Projecte escòpics: www.escopics.blogspot.com

http://www20.gencat.cat/docs/dasc/01Departament/08Publicacions/Coleccions/Quaderns%20accio%20social%20iciutadania/num_10/quaderns10perweb.pdf

Ricart, M; Saurí, E. (2009). Processos creatius transformadors. Els projectes artístics d'intervenció comunitària protagonitzats per joves a Catalunya. Ed. El Serbal.

Projecte Culturant. Noves perspectives de l'art a l'educació: www.culturant.blogspot.com

Reconeixement - NoComercial - SenseObraDerivada (by-nc-nd): No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.